

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної освіти та психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Формування пізнавальної діяльності у дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами дидактичної гри

Виконала студентка групи СОМ-2(1)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Кравцова Олена Миколаївна
Керівник: Лупінович С. М.
Рецензент: Горбенко І. В.
Нормоконтроль _____ Микита ПАНОВ

Запоріжжя
2022 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота містить 74 сторінки, 9 таблиць, 7 рисунків, 42 джерела, 22 додатка.

Об'єкт дослідження: пізнавальна діяльність у дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність заходів з формування пізнавальної діяльності у дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами дидактичної гри.

Методи дослідження: описовий, порівняльний.

Діти із затримкою психічного розвитку – це особлива категорія дітей з органічними та функціональними порушеннями нервово-психічних процесів, що зумовлюють уповільненість розвитку психіки дитини. Також виявляється в недостатності загального запасу знань, нестійкості уваги, поверховості сприймання, ослабленій пам'яті, незрілості мислення, швидкій втомі під час пізнавальної діяльності.

Особливе загострення цих проблем відбувається у дошкільному віці, що пояснюється нестійкістю нервової системи в час оволодіння новими знаннями. Беззаперечно, що діти із затримкою психічного розвитку потребують спеціально організованих умов навчання і виховання, а також корекції пізнавальної діяльності.

ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ПІЗНАВАЛЬНА АКТИВНІСТЬ, ДОШКІЛЬНИЙ ВІК, ПІЗНАВАЛЬНІ ПРОЦЕСИ, МИСЛЕННЯ, УЯВА, СПРИЙНЯТТЯ, УВАГА, ПАМ'ЯТЬ, МОВА, МОВЛЕННЯ, ДИДАКТИЧНА ГРА.

ВСТУП

На сьогодні в Україні відмічається тривожна тенденція зростання кількості дітей з порушеннями фізичного та психічного розвитку, які зумовлюються біологічними, екологічними, соціально психологічними та іншими чинниками, а також їх поєднанням.

Серед них значну частину займають діти із затримкою психічного розвитку. На фоні загального погіршення дитячого здоров'я їх стає дедалі більше. Виникає необхідність посилення психолого-педагогічного впливу на покращення і збереження здоров'я дітей із затримкою психічного розвитку.

В ряд невідкладних завдань стає обґрунтування та створення адекватної системи дошкільного, шкільного навчання та виховання дітей із особливими освітніми потребами. В Україні в умовах основної перебудови системи освіти посилена увага приділяється проблемі розвитку і виховання дітей цієї групи.

Це закріплено на законодавчому рівні у низці державних законодавчих актів таких як: Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, Закон України «Про дошкільну освіту», Національній доктрині розвитку освіти в Україні в XXI столітті та ін. Щоб забезпечить дітям сприятливі умови для нового виду діяльності - навчання у загальній школі, актуального значення набуває питання готовності дітей до шкільного життя [2].

Серед досліджень XXI століття проблемі, яка розглядається, присвячені роботи І. Литвиненко, Л. Мар'яненко, Т. Ткачук та інші. Зокрема, констатує І. Литвиненко прямий зв'язок між процесом розуміння та пізнавальною активністю дитини. Вона вказує на те, що після закінчення розв'язання проблеми пізнавальна активність покращується [20; 38].

Актуальність обраної теми дослідження полягає в тому що, незважаючи на достатню кількість досліджень, пов'язаних з формуванням та розвитком пізнавальної активності у дошкільників із затримкою психічного

розвитку, ще багато питань щодо напрямків дослідження, рівнів сформованості та компонентів пізнавальної діяльності залишаються не розкритими повністю до сьогоднішнього часу.

Встановлено, що дітям із затримкою психічного розвитку властива низька пізнавальна активність, оскільки всі пізнавальні процеси формуються із запізненням. А все це має негативний вплив на розвиток пізнавальної діяльності, навчання та соціалізацію дитини.

Аналіз наукових джерел підтвердив потребу у розробці системи організації навчання і виховання в дошкільних закладах, особливо приділивши увагу дидактичним іграм та вправам з метою забезпечення активізації пізнавальної діяльності у дітей із затримкою психічного розвитку.

Таким чином, своєчасна і цілеспрямована корекційна робота з розвитку пізнавальної діяльності буде сприяти розвитку пізнавальних процесів, поліпшенню спілкування та соціальної адаптації дітей, що в свою чергу попередить можливі труднощі шкільного навчання.

Об'єкт дослідження: пізнавальна діяльність у дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Предмет дослідження: формування пізнавальної діяльності у дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами дидактичної гри.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність заходів з формування пізнавальної діяльності у дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами дидактичної гри.

Сформульована мета передбачає розв'язання низки конкретних завдань, а саме:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з теми дослідження.

2. Обґрунтувати вибір діагностик для визначення рівнів сформованості пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку та виявити особливості їх формування.

3. Визначити шляхи реалізації комплексу дидактичних ігор в процесі формування пізнавальної діяльності у дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку та експериментально перевірити його ефективність.

Методи дослідження:

1. Теоретичні (вивчення й аналіз психолого-педагогічної літератури).

2. Емпіричні (спостереження за поведінкою дітей; бесіда з дітьми, батьками, педагогами; психологічний експеримент з метою вивчення особливостей формування пізнавальної діяльності у дітей даної категорії (методика «Запам'ятай і розстав крапки»; методика «Знайди і викресли»; тест Когана; методика «Класифікація предметів»; методика «Дізнайся, хто це»; субтест з методики Еббінгауза; методика «Пори року»; діагностика ролі ілюстрації в розумінні казки.

3. Статистичні (процедура кількісної та якісної обробки даних).

База дослідження: констатувальний та формувальний етапи проходили на базі Комунального підприємства «Нікопольського медичного спеціалізованого центру медико-соціальної реабілітації дітей» Дніпропетровської обласної ради.

Структура та обсяг магістерської роботи: складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (42), додатків (22). Загальний обсяг роботи становить 74 сторінки, основний текст викладено на 45 сторінках. У тексті міститься 9 таблиць, 7 малюнків.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши спеціальну психолого-педагогічну літературу, з'ясували, що одним із важливих факторів для дошкільників є формування пізнавальної діяльності. Визначили, що дошкільне дитинство є періодом напруженості в пізнанні навколишнього світу у дітей. І якщо інтелектуальний та емоційний потенціал дитини не розвивати в дошкільні роки, то потім важко реалізувати його в повній мірі. Таким чином довели, що своєчасне виявлення несформованих психічних процесів у дошкільника та правильно скоригована його пізнавальна діяльність допоможе запобігти труднощів у шкільному навчанні.

Вивчивши особливості процесів формування пізнавальної діяльності у дошкільників із затримкою психічного розвитку, встановили, що у таких дітей спостерігається нерівномірний розвиток психічних функцій. Розумові дії формуються з відставанням і недостатньо продуктивно. У них звужене й обмежене сприймання, недостатня пам'ять і увага, низька мовленнєва активність. Також, відмітили обмеженість словника, неповноцінність понять, низький рівень практичних узагальнень, недостатність словесної регуляції дій. Отже, в порівнянні з дітьми з типовим розвитком, дошкільники із затримкою психічного розвитку значно відстають, в них спостерігається порушення пізнавального розвитку. Вони потребують спеціально організованих умов навчання і виховання, а також корекції пізнавальної сфери.

Поліпшити процеси формування пізнавальної діяльності в дітей із затримкою психічного розвитку можна через гру. Вважаємо, що дидактичні ігри та вправи мають значний вплив на розумовий, фізичний і психічний розвиток особистості. Отже, головне призначення в дидактичній грі полягало у формуванні умінь і навичок, активного інтересу до того, що допомогло удосконалити пізнавальну активність. А ігровий зміст наблизити до потреб,

інтересів та можливостей вихованців. Все це сприяло покращенню пізнавального процесу у дітей.

Результати констатувального етапу експериментального дослідження засвідчили, що у досліджуваних дошкільників відсутні високі показники сформованості якостей таких психічних процесів: увага, сприйняття, мислення, мовлення, пам'ять. Переважали середні та низькі. Оскільки вони впливають на формування пізнавальних здібностей та саму діяльність, то слід відмітити, що активність у дошкільників певної категорії слабка.

Експериментальна робота була побудована у відповідності з результатами проведеного діагностичного дослідження. Встановили, що гра використовується з навчально-пізнавальною, розвивальною і розважальною метою. Дані дидактичні ігри та вправи дали можливість навчати дітей різноманітним економним та раціональним способам вирішення тих чи інших розумових і практичних завдань та сприяли покращенню процесу.

Отже, підібраний комплекс дидактичних ігор та вправ для дошкільників із затримкою психічного розвитку допоміг формувати пізнавальну активність у відведені часи для ігрової діяльності та на заняттях. Його використання дозволило раціонально чергувати розумове і фізичне навантаження досліджених дошкільників. Стонлення у дітей не значно, але зменшилось. Також, підвищилась результативність навчання, покращилась увага, зорове та слухове сприйняття, поповнився словниковий запас.

Результати діагностики підтвердили ефективність впровадженого комплексу дидактичних ігор та вправ, спрямованого на формування пізнавальної діяльності у дошкільників із затримкою психічного розвитку.